

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația:
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

DIRECTORI:

A. VLAHUȚĂ și G. COȘBUC

ABONAMENTUL:
10 Lei pe an

A M I N T I R E

Printre atâtea nopți uitate în viața mea țin minte-o noapte,
Căci sînt, se vede-anume clipe pe care sufletul le 'nsamnă...
Și se făcea ca astăzi parcă pe vremea pîrgului de toamnă,
Cînd te urmează pretutindenî un miros vag de fructe coapte.

Pomătu 'ntreg dormea de somnul acelor miluiți de mană,
Iar sus, pe crengi, albele neguri dormeau grămezi de somn învinse,
Ca niște pasări uriașe ce dorm cu aripele 'ntinse,
Ștînd gata ca să-și iee sborul la cea dintîiu șoaptă dușmană.

La adăpostul lor noi singuri ca 'n vremea nopților albastre
Venisem duși unul spre altul de un prisos bogat de viață,
Dar gura mea de foc în umbră a 'ntîmpinat gură de ghiață,
Și ale noastre vorbe parcă nu mai erau vorbele noastre.

Atunci un rod din nalt de ramuri, rupt ca de-o mină nevăzută,
S'a prăvălit vîind cu sgomot, ș'a negurilor albe cete
Din somn trezite de odată, ca niște pasări speriete
Ș'aū întins albele lor aripi și s'aū pierdut în noaptea mută.

D. ANGHEL.

VEDENIE...

Am pornit din gara de Nord la cincă și cincizeci-și-cincă de minute. Căsuțele sărăcăcioase din marginea Bucureștilor se răriaău din ce în ce și peste puțin ochii 'mă alergaău în voe pe largul cîmpului. Plictisiși par'că de îngustimea stradelor se așterneaău acum lacomi pe cîmpul deschis și mintea, simșindu-se mai liberă în mijlocul naturii, plăsmuia tablourile cele mai variate.

Cit vedeaăi, o haină albă îmbrăca ținutul și ți-ai fi uitat cu ușurință că e pămînt dedesupt, dacă nu se mai ridică ici-colo cite-un arbore desfrunzit, care părea și mai negru, contrastînd cu albul zăpezii.

Sorbiam cu lăcomie tot ce vedeam și în curînd impresiile prea repezi și prea variate mă pierduraă într'o contemplare vagă, din care nu mă puteam distinge decît doar conturile lucrurilor. Ochii 'mă-eraău oboșiți și acum pleoapele mi le simșiam tot mai grele. Imă uitasem de mine și era ceva plăcut în această uitare, căci nu mă știam nimic, nimic nu mă gîndeam și cu toate astea mă simșiam bine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a 'noptat.

În compartimentul meu mai eraău două persoane; o damă tînără și frumoasă și un bărbat mai în vîrstă, tatăl ei... poate. Încă de la plecarea trenului începuseră o conversație, pe care eu n'avuî parte s'o aud, fiind răpit cu totul de priveliștile ce 'mă surideaău pe fereastra vagonului. Acum însă cînd întunericul imă tăie ori-ce cale de comunicație cu natura, putuî surprinde cite-va vorbe ce le eșiauă din gură abia pe șoptite. Povesteaău despre un tînăr, care se sinucise.

După o tăcere scurtă, în care amîndoi aveaău aerul că se gîndesc, ea continuă cu un ton mai ridicat:

« La urma urmei... o nebulie! Eău nu găsec motivul destul de puternic. Să te desparți de viață... hm, asta n'o pot pricepe».

Bărbatul rămase nemișcat și replică cu un aer obosit:

«Nu trebuie să judece cine-va după sine; fiecare om simte după felul lui, unul mai mult, altul mai puțin...»

«Așa va fi..., dar în cazul acesta e limpede; dacă nu 'i-a primit amorul, par'că nu se găsia o alta să-l înțeleagă..., sunt atîtea femeii în lume...»

El o privi cu un zîmbet, întrebînd-o:

«Ai iubit vre-odată?»

«De sigur! Și te miri că mă vezi încă trăînd! Hei..., noi femeile

știm să suferim..., nu ne sdrobim creerii cu una cu două. Suferința în iubire! Iată de ce s'a înspăimîntat el. De ce n'a avut curajul s'o supoarte?...»

«Apoi tocmai asta e, — ađaose bărbatul cu același aer obosit de măi 'nainte — n'a avut curajul... și de ce n'a avut curajul?... răspunde dacă'ți dă mîna!»

«Foarte simplu; fiindcă n'a putut să-l aibă, fiind-că a fost un papă-lapte, o fire cu desăvîrșire comună. N'a putut să se pătrundă de frumusețea acestei suferințe, pe care n'o pot pricepe de cit sufletele superioare. El n'a putut să se bucure de asta, fiind-că n'a fost în stare... și nefiind în stare, se 'nțelege, l'a plictisit. Asta-î... și dacă iubirea...»

«Mofturi de prin romane!» întrerupse el, căci alt-fel, după cum se pornise, părea că are de gînd să-și espună toate teoriile despre iubire.

Ea făcu o mutră ca o actriță ce se încurcă în mijlocul unei frase și cu o mișcare bruscă se ghemui în colțul canapelei.

Liniște. Bărbatul rămase ca măi înainte gînditor și la lumina slabă a lămpei părea o statuie de bronz.

Trenul își vedea de drum cu tăcînitul lui, ce părea că variază la diferite intervale. Pe partea de jos a geamului se făcuseră niște flori de gheață, ce semănau cu o coastă de munte acoperită cu brazi, ear prin partea de sus, care rămase curată, se vedea fumul dela mașină amestecat cu scînteii și 'ți făcea impresia cerului acoperit cu nori, printre cari se zăresc ici-colo stelișoare.

Companioana noastră se întoarse din poziția ce 'și-o luase, privi spre însoțitorul ei, ca și cînd aștepta o esplicare. El, surprinzîndu-o și înțelegîndu-î, pe semne, dorința, începu clătînînd din cap:

«Ce ușor judecă lumea! Susții, că n'a avut motiv destul de puternic..., heî dac'ar fi fost numai răceala ei la mijloc!... Dar a fost alt-ceva... cu totul alt-ceva».

Se apropiară unul de altul și începură să-și șoptească. Mi-ascuții urechile cît putui măi bine, dar în zadar. Pe fața ei citeam însă mirarea, care se pronunța tot măi mult, și care peste puțin culmină într'un «A!» esclamat cu o mutră imposibilă de descris. Pe urmă rămaseră amîndoi tăcuți și într'un tirziu el adause ca încheiere definitivă:

«Și așa..., ei, ce măi zici?»...

Ea n'a măi făcut nici un semn și sprijinîndu-și capul de mîna dreaptă se lăsa pe gînduri, pe cînd el își alipi obrazul stîng de una din răzămătoarele vagonului.

În jurul meü nu măi era nici o mișcare și o liniște aducătoare

de somn se furișa de prin toate colțurile. Pe fereastră coasta de munte acoperită cu brazi de adineauri, se preschimbasese acum într'un cimitir, pe care par' că-l mai văzusem odată, dar nu 'mă-duceam aminte unde. Crucile steteau rînduite una lîngă alta de-asupra mormanelor, peste cari plutea un nor de-o melancolie întunecată.

Îmi luaî o poziție mai prielnică pentru odihnă, închiseî ochii și încurînd căzuî într'o toropeală plăcută, într'un fel de jumătate de viață leneșe și somnoroasă. Cu ochii minții doar mai vedem o lume nouă, afar' din cale de frumoasă, scaldată într'o lumină roșietică, spălăcită. Din ce în ce însă această lume dispărea și peste ea se așternea tot mai greu întunericul. Cînd noaptea ajunsese stăpînă peste toate, mintea mi-se opri, se făcu liniște și abia..., abia mai auziam monotonul sgomot al locomotivei.

Ceva însă mă mai jicnea. La început nu putui să-mî dau seama ce, aveam numai senzația că mă înțeapă ceva și numai mai tîrziu băgai de seamă că se pornise o ceartă strajnică între ușe și fereastră. Ușia clănțania ca o babă uricioasă, dar nici fereastră, nepoatăsa, nu se lăsa și răspundea c'un glas pițigăiat de mă plictisise. Mai pe urmă începuî să mă înprietinesc cu cearta lor și nu esagerez spunînd, că-mî făcea chiar plăcere ascultîndu-le.

La un moment mi s'a părut, că se înfuriă amîndouă și că baba. făcînd spume la gură, se repede spre nepoțică. Eram sigur, că are să se întimple lucru mare, mai ales cînd tresărînd de spaimă deschiseî ochii mari și văzuî că în partea babei, adecă la ușă, se mișca o mătăhală uriașă. Mă desmeticii însă din zăpăceala asta cînd conductorul, stînd la ușă, strigă :

«Biletele pentru Pitești!»

Peste zece minute eram singur.

'Mî-aprinsei o țigară și mă lungii în voie pe o canapea. Mă simțiam obosit. Fumatul îmi făcea rău și 'mî-arancai țigara. Inchiseî ochii și mă cuprinse o amorțeală prin toate oasele. Capul par'că 'mî era împrėjmuî de-un nor plumburiu, pe care'l vedeam cum se destramă și se împrăștie. Cînd dispăruse aproape cu totul, tinărul sinucis îmi veni în minte.

Nu mî-a fost nici odată frică de stafii și ideea morții m'a lăsat în totdeauna rece. În fața acestei vedenii însă ceva ne 'nțeles se petrecu în sufletul meü. Par'că cunoșteam capul acela. Ochii blinzi cu cari mă privia, îmi strîngeau inima. Văzuî buzele lui mișcînduse, ca și cînd ar voi să 'mî vorbească. N'auzii însă nimic... nici un sunet.

Pé coridorul vagonului se auziră niște pași și vedenia dispăru. E

curios cum a dispărut deodată și cu totul această vedeniă, fără să'mi lase nici o urmă în suflet și la trosniturile pașilor din coridor, mă pomenii în fața unui castel înegrit de vreme. Ce tranziție! Și într'adevăr vedeam acest castel cu fațada lui de lemn sculptat, cu turnișoarele-î țuguiate, așezate într'un colț de pădure, și simțiam cum se clatină sub pașii castelanului.

Un roman întreg începu să mi-se închege în minte.

Vedeam viața cu toate mizeriile și bucuriile ei, desfășurându-se în urul eroinei, o contesă tânără și nespus de frumoasă. Aceasta pe furiș se amoretzase de un pescar și cavalerul nu mai putea s'o 'nțeleagă de un timp încoace.

Și paralel cu mersul trenului, îmi țesieam acțiunea romanului.

În dosul castelului era o grădină și prin fundul grădinei curgea un riū, peste care era așezată o punte. Frumoasa eroină, pe care nu știu cum o cheama, stetea în grădină cu brațele întinse peste gard, iar pe punte începu să pășească cu grije tânărul pescar și să vie spre dînsa. Cînd ajunsese la mijlocul punții... trenul se opri și întreg tabloul dispăru ca prin farmec. O liniște de moarte plutea împrejur și noaptea mi-se lăsa pe suflet. Tot ce putui auzi în cele două minute, cît a stat trenul, a fost un lătrat de cine și-o talangă răgușită, al căror sunet unit se pierdea pustiu în liniște.

Odată cu pornirea trenului îmi reveni ca prin minune tabloul, ce-mi dispăruse, și gîndul meu își lua firul întrerupt.

Ar fi curată pierdere de vreme să vă mai spun, dacă a trecut saū nu puntea tînărul înamorat, cu toate că mulți vor fi doritori să știe. Ertăți-mă..., dar scopul meu a fost numai să arăt cum se întrerupe acțiunea gîndirei odată cu oprirea lucrului, cu care s'a pornit paralel și cum își reia iarăși mersul îndată ce pornește obiectul însoțitor.

Aceasta este o observație, pe care de sigur vor fi avut'o mulți, mai cu seamă cînd pe la stațiile mici ardeau de dorința de-a porni cît mai curînd, nerăbdători de sfîrșitul romanului, ce și 'l plămădiseră deja mai înainte.

Curioșii de sfîrșitul romanului meu sunt rugați să se mulțumească cu aceste versuri, cari mi-au venit atunci în minte și pe cari în urma unei meditații le-am considerat ca un fel de reflex isvorit din impresia totală, ce mi-a făcut'o castelul din colțul de pădure...

Stă castelul de sub munte

Invălit în taina serii,

Iar în prăajma lui, fantasme...

Joacă umbrele durerii.

Și prin liniștea cețoasă
 Pare mort acum castelul...
 Dar ce fulgeră la geamuri?
 Sunt doi ochi...; e cavalerul!

Un moment se uită țință
 Peste vale... și — apoi pleacă...
 Gîndul lui e noapte neagră
 Și-î e inima săracă...

Tunet de pistol..., un țipăt...
 Și-apoi liniște și pace....

In castelul de sub munte
 Cine știe cine zace?

In urmă nu mai eram în stare se gîndesc nimic, mă cuprinse lenea și la corp și la suflet; mă plictisiseam de drum. Din cînd în cînd mai aveam senzația, că merg înainte, fapt care mă bucura.

Peste cinci minute trenul se opri. Eram la Craiova, ținta călătoriei mele. Trintituri de uși, vorbe, strigăte..., pași..., mișcare..., viață!

Viscoala de prăpădea pămîntul. University Library Cluj

Dintre cei doi prietini ai mei, despre care eram sigur că aș să mă aștepte, nu era decît unul.

«Eugeniu unde-î?» întreai grabnic privind împrejur.

Prietenul îmi răspunse posomorît și șovăitor:

«Eugeniū... nu mai este!»

— «Cum?!»

— «Mort!»...

— «Ce?»...

— «Amorul...» și tîrîndu-mă de mină:

— «Vino... am să-ți spun tot...»

Z. BIRSAN.

POPULARĂ GRECEASCĂ

Induplecă-te, chiparos,
 Și lasă-ți creștetul în jos,
 Ca să-l sărut, — și 'n sărutare
 Să pot găsi uitare.

ROZMARIN.

DALBĂ FLOARE

Floare, dalbă floare
 Pentru tine sufăr,
 Cin' te vede moare,
 Floarea mea de nufăr.

Dragostea m'aduce
 Rob căci am urmat'o.
 Tu mă puî pe cruce, —
 Să 'mî trăești surato!

Ah, în nopti cu lună
 Cine 'n somn m'atinge?
 Dragostea nebună
 Peste pept mă'ncinge,

Bine mă cuprinde
 Cum te strînge lanțul,
 Inima mă vinde...
 Iar voi trece șanțul.

Tot pe sub perete
 Calc, ca după boală,
 Cum nu's un erete!
 «Scoală mîndră, scoală

«Floare, dalbă floare,
 «Vino la fereastră,
 «Noaptea pe răcoare
 «Mare dor te-adastă».

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 Luna-i sus cernită,
 Singur eî pe-afară...
 Doarme despletită
 Floarea mea d'aseară.

ION BÎRSEANUL.

POVESTE ¹⁾

Ce lungi și mîndre 's noptile de iarnă
 Cînd șuer' a pustiî prin hornuri vîntul!
 Afară crește viscolul. Răstoarnă
 Troiene mari și alb e tot pămîntul.
 Bunica de la țară azi se 'ntoarnă
 Cu sacul plin, — și fusu 'ncepe cîntul.
 Copiî toți se strîng, prinzînd de veste:
 «Bunică dragă, spune-ne-o poveste!»

¹⁾ Din volumul «*A fost odată*», ce va apare în curînd în editura Socec.

Trosnește focul, soba dogorește,
 Pe ziduri umbre urcă și coboară...
 Tac nepoțeiî milc. Tăcerea crește
 De poți aude musca 'n pod cum sboară.
 Doar fusul tainic tot istorisește —
 Un fir de aur parcă-l impresoară —
 Se 'nvirte 'ntruna, fuge și se 'ntoarce.
 L-ascultă toți frumos. Bunica toarce.

Pe gânduri stă bătrîna vorniceasă
 Cu chipul sfînt... Ce dulce suferință
 In ochii mici! Ce vrajă ne 'nțeleasă
 In portu-î vechiî cu iie și cătrîntă.
 Cum toarce-așa in liniștea din casă,
 Micuților le pare o ființă
 Din alte lumî... Uimiți de drag așteaptă...
 Ca dintr'un vis bunica se deșteaptă...

A a fost, a fost odată... — Cînd și unde?
 Bunică, spune tu in care parte?
 Ea dă din cap, zîmbind cu drag răspunde:
 De mult, de mult... Departe, prea-departe...
 Acolo unde soarele s'ascunde.
 Pe ce tărîm nu scrie nici la carte...
 Dar... orî tăceți, orî nu mai spun nimica!
 Micuții rîd. Glumește doar bunica.

Era pe cînd... avea și ursul coadă!
 (Știți c'a pierdut-o într'o iarnă 'n baltă,
 Că mintea lui era și-atunci neroadă)
 Cînd purici potcoviți ziceau că saltă
 Până la cer: de ne-aduceau grămadă
 De basme de prin lumea ceealtă;
 Pe cînd feciori de crai luptau cu smeii
 Și lupii se pupau în bot cu meii;

Pe vremea cînd făcea plopșorul pere,
 Răchita micșunele; cînd pămîntul
 Era bogat in roadă și putere,
 Iar împărații nu'si călcau cuvîntul

(La ei afla rumînu mîngăiere) ;
 Ba une ori chiar Dumnezeu Prea-sfîntul
 In chip de gîrbov moș cu barba albă
 Călătorea pe lumea asta dalbă...

Au fost pe-atunci... au fost ca niciodată
 Un împărat vestit și-o 'mpărăteasă
 Iubită de popor și lăudată, —
 Dar nu trăiau cu inimă voioasă,
 Că asta una nu le fuse dată :
 Nu le 'nflorea nici un copil în casă —
 Mincarea nu le măi ticnea, nici somnul
 Și zi și noapte se rugau la Domnul !

Și-au întrebat de-alungul și de-alatul
 Ba vraci, ba vrăjitoare pricepute,
 Dar tot pustiu le rămînea palatul !
 Mari firoșcoși cercară să le-ajute :
 Vai, se simțea ca mîine împăratul
 Murind — Domnia 'mbătrînește iute —
 Și'n semînția lui împărătească
 N'avea urmaș voinic să-l moștenească.

Mult se căina și mîndra 'mpărăteasă
 (Nu se știa, sărmana, vinovată) ;
 Înaltă, bună, tinăra, frumoasă,
 Sta une ori să plece 'n lumea toată,
 Dar inima și Dumnezeu n'o lasă
 Văzînd pe soțul ei iubit — și iată !
 De zece ani duceau un traiu în silă,
 Norodul pe la uși plîngea de milă.

Cînd într'o noapte, ce visase oare ?
 Cu țipăt lung ea părăsește patul
 Și inima-i bătea — credea că moare !
 Din somn tresare însuși împăratul,
 O prinde 'n brațe, — și cu svoană mare
 Se răspîndește vestea 'n tot palatul :
 Împărăteasa a văzut minune
 De vis... Dar s'auzim ce spune !

«Eram eū singură într'o grădină
 Muiată 'n aur ce părea că plouă
 Din adîncimi albastre de lumină.
 Pe ramuri paseri, două cîte două,
 Săltau și ciripeau o doină plină
 De dor — și florile bogate 'n rouă
 Se drăgoșeau în dulce adiere...
 Și fluturi, tot perechi! Ah, ce plăcere!

«Ce vis frumos! Il văd ș'acum, îmi pare...
 Și cum treceam așa, deodată vine
 O porumbiță fluturînd în zare...
 Din iumea largă vine drept la mine,
 S'ascunde-aici, în sîn... se sbate tare...
 Eū dau s'o prind... Atunci, o Doamne, cine
 Ar sta să 'mi spună firea tulburată!
 Un fioros bălaur mi s'arată...

«Venea ca un vîrtej grozava fiară —
 Gonea pe semne porumbița mică —
 Tăciuni i-s ochii, varsă foc pe nară;
 C'o falcă 'n cer, alta 'n pămînt, ridică
 Asupra mea, rinjind, spurcata-î ghiară...
 Atunci țipai... și-am leșinat de frică,
 O, spuneți'mi, minunea ce 'nsemnează?...»
 Curtenii tac, înmărmuriți de groază.

A doua zi, în sala cea străbună,
 Bătrînii țării, cetitori de stele,
 Toți stilpii împărăției mari s'adună
 Să cerce visul împărătesei mele.
 Inșiră cîte 'n soare, cîte 'n lună,
 Ba semne bune, ba năcazurî grele:
 Cî rostul drept — precum se 'ntîmpl' adese —
 Nici unul dintre ei nu-l înțelese.

Pe uliți sta îngrămădit poporul,
 Pîndind în șoapte orî cu spaimă mută,
 Doar-doar s'o sparge mai curînd soborul!
 Împărăteasa sta în jilț pierdută...

De-odată înflorește ca bujorul,
S'apleacă spre 'mpăratul, — și-l sărută,
Șoptindu-î taină mare la ureche...
Tot sfatul stă uimit... Poveste veche!

Maî tîrzior tilmaciî pricepură
Ce nici prin gînd măcar nu le dedese —
Că Domnul nostru Dumnezeu se 'ndură!
Din vis împărăteasa grea purcnse:
La rugile ce miî de miî făcură,
Doritul prunc din cer li-l trimisese...
S'a izbîndit a noua lună visul
Și-un puiî de prinț viteaz a fost trimisul!

Și nouă lunî a fost o sărbătoare
Cum n'o maî fi! Dar în a noua lună!
Ce glas de tîmpini! Chiot de vioare!
Juca pe stradă lumiea, ca nebună;
Bătrîni și tinerî, babe cerșetoare
Plîngeaî la porți de drag și voe bună...
Iar dintre toți prea fericita mamă
Se bucura maî mult, de bună seamă...

Venit-aî din împărății vecine,
Din răsărit, apus, de preste mare,
Din zări albastre, de prin lumî străine,
Din nouă-zeci și nouă de hotare,
Solî mari cu daruri scumpe să se 'nchine.
S'a 'ntins apoi o horă mare, mare...
Ospețe, muzici, flamuri, luminații...
Mă rog, așa petrec doar împărății!

Iar împăratul? De, ca ori-ce tată,
Murea și înviea de bucurie...
Ba s'a schimbat în straie vechî odată
Ca nime de la curte să nu-l știe,
S'a prins apoi în hora minunată...
Și cît era el cap de 'mpărăție,
Tot chiuîa svirlînd căciula 'n aer...
— Dar nu vedeți că nu maî este caer?

DARE DE SEAMĂ

Documente și Regeste privitoare la **Relațiile Țării-Românești cu Brașovul și Ungaria** în sec. XV și XVI, traduse și resumate din slavonește, însoțite de adnotațiuni istorice și precedate de o introducere asupra diplomaticei vechi rumânești, de *Ioan Bogdan*. București 1902. 12+LXXXVI+347 pp. 8°.

Ce cuprinde această nouă operă a d-lui Bogdan, o spune în deajuns titlul. Ceea ce trebuie — din capul locului — să adăogăm noi, e: că cetitorul ei, în curent bine 'nțeles cu progresul studiilor istorice la noi, rămîne cu convingerea că este una din operele cele mai de valoare, ca material istoric și ca studii, din tot ce-a apărut pînă acum cu privire la istoria noastră națională. Să cercăm a arăta aceasta.

D-l Iorga, cel dintîiu, a introdus în studierea trecutului nostru istoric fericita inovație — cu rezultate din cele mai însemnate — ca cercetările privitoare la acest trecut să se facă în strînsă legătură cu istoria popoarelor învecinate. Și, în acest scop, D-sa a cercetat și scos din arhivele străine un material istoric foarte bogat, pe care l-a publicat întovărășit tot-d'una de studii, ce-au dat — din toate punctele de vedere — altă înfățișare istoriei românești. Azi putem zice că, cu publicația d-lui Bogdan, pentru Ardeal — căci numai el ne privește aci — avem tipărit întreg materialul istoric, pe baza căruia se pot stabili relațiile Țărilor Romîne — de la consolidarea lor și pînă departe în secolul XVIII — cu acest principat vecin, și deci cu stăpînitorii lui de pe vremuri: Ungurii, Turcii și Austriecii; ba aceste relațiuni sunt chiar pe deplin studiate.

Aceasta grație mai numai d-lui Iorga. Căci D-sa — pe lângă ceea ce-au publicat vecinii noștri și orașele săsești, care mijlociau legăturile noastre de tot felul cu Ardealul: Brașovul, Sibiiul și Bistrița, — ne-a dat și studiat (*Socot. Brașovului*, 1898; *Socot. Sibiiului*, 1898; *Pretendenții domnești*, 1898; *Doc. Bistriței*, 1900; *Doc. Hurmuzaki*, XI; *Studii și Documente*, I, III, IV, *Ist. liter. rom.*, 1901; *Sate și Preeți*, 1902; *Ist. lui Mihai Viteazul* etc...) aproape întreg materialul istoric privitor la cestiune. Tot ce se va face de aci înainte de alții — lucrări de detalii — va trebui să plece de la aceste studii ale d-lui Iorga, cari se completează, în chip hotărîtor, prin publicația d-lui Bogdan, ce vine să dea față aproape definitivă Istoriei Țării-Rom. din sec. XV și XVI. Și iată cum:

De citi-va anii istoricii noștri știau de existența în arh. Brașovului a unui mare număr de doc. slavonești, de proveniență romîneasă, din sec. XV și XVI, pe cari le cunoștea, numai în parte, din publicația lui Miletic (*Novi gramoti*, 1896), și a căror însemnătate era unică în felul său. Erau (la Sibiiu sunt numai cite-va) — afară de scrisorile latinești ale Domnilor romîni, tot din acea vreme (côpii la Acad. rom.), cari au fost conștiincios întrebuițate în studiile citate ale d-lui Iorga și în opera d-lui Bogdan — *singurul* material inedit și, fiind slavonesc, mai greu accesibil, din studierea căruia se putea scoate rezultate nouă și surprinzătoare pentru istoria Țării Romînești de la Mircea-cel-Bătrîn pînă la Pătrașcu-cel-Bun și pentru relațiile — tot din această vreme — ale Țării cu Ardealul. Pentru publicarea și studierea lui trebuia un slavist și un istoric, și acela a fost d-l I. Bogdan. «*Un tezaur*», cu drept cuvînt, sunt documentele ce d-sa a dat la iveală; iar «*adnotațiunile istorice*» ce le însoțesc, în care

se vede atita descernămint critic și bogăție de cunoștințe, dau, cum am zis, față aproape definitivă istoriei Țării Românești în sec. XV și XVI, — cu mult mai însemnată de cât am putut crede.

Aceste cunoscându-se, socotim că am fost destul de îndreptățiți să facem mărturisirea din fruntea acestor șire, relativ la opera d-lui Bogdan; iar dacă digresiunea ce i-a urmat a luat întindere mai mare, cauza e c'am ținut să lămurim cât mai bine pe cetitori, spre a ști ce însemnate studii istorice completează publicația ce ne preocupă.

Și acum să trecem la dînsa.

În introducere autorul ne descrie, cu deamănuntul, particularitățile externe și interne ale documentelor, ne arată normele de datare ale lor și se oprește mai îndelung asupra studiului peceților și emblemelor. Și aceasta este ceea-ce d-sa numește «introducere asupra diplomaticeii vechi ruminești», dar care, de fapt, este un întreg tractat de diplomatică — cel întâiu la Romîni — în care cetitorul găsește, bine orînduite, lămurit expuse și atrăgător scrise, cunoștințele cele mai interesante și îndispensabile ori cărui cercetător în domeniul istoriei. Tot aci ni se arată importanța istorică a doc. pentru Romîni cît și cea lingvistică pentru Bulgari. Căci nouă ne dau prețioase date pentru cunoașterea trecutului nostru politic, economic și cultural într'o epocă mai sărăcicioasă în isvoare de natura aceasta; iar pentru Bulgari ele cad într'o epocă de desăvîrșită lipsă de momente literare: așa că fără aceste doc. de la Brașov nu s'ar putea face legătura, care să arate dezvoltarea limbei bulgare, între monumentele literare indigene dintre secolul XIV și XVII. Din acest punct de vedere le-a studiat și Miletić.

Urmează apoi, în traducere, documentele în extenso și în regeste, împărțite la rîndul lor în capitole după cum ele provin de la Domni sau de la boeri, mitropoliți, etc. Faptul — comun tuturor publicațiunilor moderne de natura aceasta — că o parte din documente sunt date în regeste nu credem că scade întru nimic meritul operei, — cînd vedem că aproape toate doc. sunt uniform concepute, că regestele sunt pe cît cu puțință mai complet redactate cu chiar vorbele documentelor și cînd știm că cel care le-a publicat e destul de competent atît ca slavist cît și ca istoric pentru a fi știut să facă selecțiunea necesară în acest scop, înlesnind astfel pe cercetători A le fi publicat pe toate în extenso ar fi fost un lux zădarnic, ce-ar fi cerut un prisos de cheltuială, muncă și timp.

Documentele sunt publicate în traducere romînească. Ar fi fost necesare cite-va facsimile — o mărturisește însuși d. Bogdan, arătîndu-ne tot odată și cauza acestei lacune — mai ales pentru a se putea face aplicații practice de paleografie și diplomatică veche romînească. S'ar putea obiecta însă, că bine ar fi fost să se fi tipărit, în paralel, și textele slave ale documentelor. Bine, da, cînd publicația s'ar fi făcut într'alt scop, de cit cel istoric și pentru alții, de cit pentru Romîni. Așa cum este însă, ele sunt de prisos sau — cel mult — indiferente. Iată de ce: Pentru noi, cum am zis, doc. prezintă interes istoric. Ne este absolut indiferent textul slav, cînd avem convingerea c'a fost cetit și tradus bine. Și de aceasta nu ne putem îndoii, cînd cunoaștem lucrările anterioare ale d-lui Bogdan, din țară și străinătate, pe tărîmul slavisticii și istoriografiei; precum și opiniunea favorabilă asupra lor a unui slavist de măsura lui Iireček și cînd știm cu cît control științific sunt făcute publicațiile d-sale. Publicarea textelor ar mai fi fost apoi și o pedică pentru pătrunderea cărții în publicul mare, — acesta fiind una din tendențele autorului ei.

Acei 4—5 inși, în toată țara, cari sunt competenți și ar dori să con-

troleze traducerea cu textele aŭ mijlocul: Sunt cele vre-o 120 de texte publicate de Miletić (*op. cit.*) în alăturare cu îndreptările de lectură propuse de d. Bogdan.

Conținutul atit de variat și interesant al doc. brașovene, din care cetitorul își poate face o idee destul de clară asupra unor stări sociale și culturale, pe cari alt cum și din alte isvoare cunoscute cu greu și le-ar putea închipui și mai cu seamă asupra unor evenimente politice pline de interes, peripeții și aventuri de tot felul; faptul că în ele se reoglinesc stările sufletești și sociale ale celor ce le scriiau. — Domni și boeri, — pe care-i vedem față de vecini — după împrejurări — când statornici, măreți, curagioși, amenințători etc., când nestatornici, umili, timizi, rugători...; și, în sfârșit, forma corectă precum și limba atit de frumoasă și îngrijită — arhaizată ca vocabular și construcție atit cît permite graiul de azi al poporului —, în care sunt traduse: toate aceste se unesc pentru a face din ele o lectură interesantă și plăcută nu numai celor ce urmăresc adevărul istoric, ci ori și cărui cărturar. Dar de aceasta cetitorii «Sămănătorului» aŭ avut prilejul să se încredințeze, măcar în parte, din cele două scrisori reproduse din publicația d-lui Bogdan, într'un număr trecut al revistei.

Meritul de căpetenie al operei d-lui Bogdan constă în faptul c'a isbutit să dateze, precis sau cu aproximație, documentele ce-a publicat și cari — din 425 — numai 11 erau date. Și aceasta de sigur după o grea și conștiincioasă cercetare, de care lesne își pot da seamă acei cari cunosc mai de aproape istoria Ț.-R. în sec. XV și XVI și acei cari știu cît de puține criterii de datare paleografice, diplomatice și istorice presintă doc. noastre indigene mai ales într'această epocă sărăcăciosă 'n isvoare și din care prea puține-s publicate.

Cu toate aceste autorul a știut să găsească criterii, mai ales istorice, — de multe ori surprinzătoare — cu ajutorul cărora să poată stabili datele doc. brașovene, fără de care ele ar fi slujit prea puțin sau mai de fel cercetătorilor. Descoperirile și cercetările viitoare, precum și alții mai competenți vor spune întru cît a isbutit sau nu autorul în această privință; acel ce scrie aceste șire poate spune numai atit că — avînd prilejul să se ocupe în special cu ist. Ț.-R. din sec. XV, pe care a studiat-o în mare parte după isvoare, — n'a găsit măcar o dată asupra căreia să se îndoașcă.

Ori fi fără 'ndoială și unele mai puțin nimerite. Cine însă ar fi putut face mai mult de cît d. Bogdan, cu mijloacele de datare pe care d-sa le-a avut la îndemînă?

Importanța acestor documente pentru relațiile noastre politice și comerciale de pe vremuri cu Brașovul și Ardealul cît și pentru vechile stări sociale și culturale romînesci e neprețuită. Pentru stabilirea filiațiunii Domnilor, pentru cronologia domniilor, pentru rivalitățile și luptele dintre Domni și pretendenți — într'un secol ce cu drept cuvînt s'a numit al pretendenților domnești, — pentru boeri și partidele boerești, pentru intervențiile și afacerile Turcilor, etc.; pentru toate acestea doc. noastre scot la iveală date f. însemnate. A le precisa aci de aproape, ar însemna să relevăm toate *adnotațiunile istorice* ce însoțesc documentele. Dar aceasta nu ne îngăduie spațiul; și-apoi socotim că e bine să lăsăm pe seama celor rîvnitori de a cunoaște trecutul nostru ca prin sine să le afle rînd pe rînd cu mulțumirea ce totdeauna aduce asemenea lecturi.

Totuși, fugitiv, însemnăm că prin ele să lămuresc rivalitățile și succesiunea în scaunul domnesc a urmașilor lui Mircea cel Bătrîn, mai cu seamă a lui Alexandru-Aldea; persoana, faptele, cît și întreaga domnie

a lui Vlad Dracul căpătă cu totul o altă și nouă înfățișare; cimilitura istorică cu Laiot și Țepeluș se desleagă definitiv; se înseamnă precis pe-irea lui Țepeluș și moartea lui Vlad Călugărul; daū nouă date relativ a amestecul lui Ștefan cel Mare în afacerile Ț.-Românești; se lămuresc iarăși bine luptele pentru tron ale succesorilor lui Radul cel Mare, etc. etc., — tot date nouă cari, o mai repetim, vin să dea față aproape definitivă istoriei Ț.-R în sec. XV și XVI și fără de cari «nu se mai poate scrie astăzi o pagină» din istoria aceleiași țări și aceleiași epoci.

Cu aceste încheiem presenta dare de seamă, care a luat întindere prea mare față de cadrul restrâns al revistei; dar totuși nu complectă față de importanța publicației pe care o recomandăm publicului cărturar prin aceste șire.

AL. LAPEDATU.

TÎNGUIRI DE TOAMNĂ

(DUPĂ LENAU)

Primăvară, unde sbori?
N'ai odihnă nicăirea!
Și 'n podoaba ta de flori
Toamna 'mprăștie peirea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Cit de jalnic plîng și plîng
Vînturile-a firei soarte,
Iar prin vestejitul crîng
Tremură oftări de moarte!

Iarăși, iarăși, ce curînd!
Trece anul, o clipită,
Codrul freamătă 'ntrebînd:
«Inimă ești fericită?»

Al tău freamăt, inima
Codrule, cum mî-o vrăjește!
An de an cu frunza ta
Și nădejdea-mî vestejește.

I. BORCEA.

CĂRȚI ȘI REVISTE

Convorbiri literare. Anul XXVI. No. 11. Director I. Bogdan
Gazeta Săteanului. Anul XIX. No. 19. Director, C. C. Datculescu
Iosif Blaga. Analise Psihologice (lecțiuni de psihologie pentru învățămîntul secundar, un vol. de 175 pag. Tip. Ciurcu & comp. 1902. Prețul 3 fr.

RĂSPUNSURI

D-lui V. G. Iașz. — Nu se poate. Prea e pe șleaă. Dar încă o dată, la ce atîta revoltă? Găsim că dați prea mare importanță unei... copilării. În știință mistificările și gloriile de contrabandă pot deveni primejdioase prin faptul că pot dura timp mai îndelungat: până să deschidă lumea ochii, își deschid sînul universitățile și academile și o dată mistificatorul intrat acolo, sub apărarea de-aci în colo interesată a colegilor, rămîne «savant» până la sfîrșitul vieții,—cînd intră sub ceealaltă apărare: «De mortuis...» — În literatură, păcăleli și încurcături de-acestea se petrec mai anevoe.

Aici spiritul public e mai dumerit și mai în stare de a cunoaște adevărul, fără mijlocirea samsarilor. Literatura e un fel de bucate din care ne înfruptăm cu toții, și ori cît s'ar încerca X sau Y să prididească cu gura și să ne zăpăcească, la urma urmii tot gustul nostru rămîne să ne spue dacă e de mîncat sau de lepădat. Gusturi ciudate se pot găsi și aci — am auzit de unii cari mănîncă pepenele galben cu tabac, de alții cari au aberații de gust și mai inadmisibile, dar ei nu conving pe nimeni și nu pot întru nimic atinge reputația fructelor bune. Prin urmare de ce să vă preocupe până'ntr'atîta faptul că acel domn vrea să ne scoată, ca din cutie, o glorie de mucava? Pe cine poate 'nșela? Pe doi trei naivi? Ei și? În ei se'nchee spiritul public, credința de azi și de miine a neamului romînesc? Nu vă mai gîndiți la asta...

D-lui R. G. D. Loco.

«Adu-ți aminte a mea iubită
De timpurile ce-aū trecut,
De ziua cea mai fericită
Cînd pentru'ntăi ne-am cunoscut».

Și strofa din urmă:

«Adu-ți aminte de toamna tristă
Cînd frunza de pom s'a deslipit
Iar tu la ochi cu o batistă
Plîngînd de mine te-ai despărțit...»

Eată-vă publicat. Ruga d-voastră ne-a înduioșat în adevăr. Dorim din suflet ca acest mic succes să nu vă fie primejdios.

D-lui A. D. în B. — Scrisoarea are haz. Versurile-s cam slăbuțe.

D-lui E. C. Bacău. — Multe calități frumoase; gîndire susținută, formă originală, și — ceea-ce e și mai prețios — sobrietate. Vă lipsește încă, pe ici pe colea, sentimentul just al cuvîntului, sau mai bine zis al *nuanțelor*. Așa de exemplu, epitetul «năbușitor» din strofa a doua e prea tare, iar comparația cu «zîmbetul femeii» — prea slabă.

Aceași observație am avea de făcut la versul al treilea din prima strofă a sonetului, care (sonetul adecă) și ca factură și ca fond e mai puțin interesant de cît «In visuri».

D-lui T. U. — «*Alb și negru*» se va pune în vînzare zilele acestea. «*Din fericire*» se găsește de vînzare la autoare: str. Mihail Cogălniceanu 14. Prețul 2 lei. «*Pămînt și apă*» va apărea în curînd în volum. Pentru «*Vlaicu-Vodă*» adresați-vă la librăria Socec.

RED.